

תשובה שאינה לגמרי אידיולוגית: "גהדר... ממש פנטסטי..."
 אך אינני יכול לסכול כאשר מדברים על דבר שקרה בלשון
 עתיד. למשל: "מר שיעזוב פרס דיבר עם עיתונאים. הוא יאמר
 להם שיש לפתוח במשאומתן עם המלך חוסיין..." או: "באיגרת
 ששלח לנשיא רגן, יאמר מר יצחק שמיר שהמאורעות האחרונים
 בטריפולי..."
 אני יודע, זה נשמע נורא־נורא מתוחכם, כמעט ספרותי. אבל זה
 מעצבן לאללה. אתמול, כאשר פגשתי את טומי לפיד, אניד לו
 שזה יצרום את אווני.

פנים חדשות במראה

כראי להסתכל בשתי התמונות האלה. הן ראיות למבט ארוך.
 התמונה הראשונה צולמה בדמשק במלחמת יום־הכיפורים.
 אני זוכר איך הודעו, כאשר ראיתי אותם כפעם הראשונה
 בטלוויזיה (הירדנית, כמדומני). יחד עמי הודעו עם־ישראל כולו.
 הבחורים שלנו, שנישבו בחזית־הצפון, ישבו על הארץ,
 כשיריהם על ראשם. לידם עמדו חיילים סוריים, ונישקם בידיהם.
 מנעלי השבויים הוצאו השרוכים, ואחד מהם נעל נעלי־בית.
 המעמד כולו לא בא אלא להשפיל ולבוזת. הוא אורגן לצורך
 הצילום. הוא הביע שימחה לאיד והנאה מסבל הזולת. כררם של
 אנשים הסובלים מרגשי־נחיתות, חשבו הסורים שהשפלת הזולת
 תגביה את קומתם. אבל הם מעוררים רק כוז.
 הסורים רצו להגיד: הנה הסופרמאנים הישראליים. עכשיו הם
 יושבים כאן כתת־אדם.
 הודעונו, אך לא התפלגנו. לא היו לנו אשליות לגבי הסורים.
 הם ידועים במרחב כולו, גם בקרב הערבים, כעם ברוטאלי.
 כסטרלי־כנו אמרנו לעצמנו: אצלנו זה לא יכול לקרות. אנחנו
 לא נשפיל אויב, גם כשהוא נלכד בשבי. אנחנו שומרים על צלם
 האדם.

זה היה ב־1973.

הבה נסתכל בתמונה השנייה.

התמונה הראשונה של השבויים הישראליים בסוריה, 1973: ידיום על הראש

התמונה האחרונה של משוחררי אלי־אנצאר: על הארץ, כפופים, הידיים על הראשים המורכנים

ופורסמו ברחבי העולם לפני שפי השבויים נסתם בפקודת
 השילטונות. (כל השבויים ומישפחותיהם התקפלו במורד־לב מול
 האיום בחקירה של נסיבות הלכידה. אני מאמין שזו היתה המטרה
 האמיתית של איומים אלה מפי רפאל איתן ודומיו.)
 העולם ראה את התמונות כפי שהן מופיעות בעמוד זה, זו מול
 זו. לתמונות יש שפה משלהן, ושפת־התמונות חודרת ישר אל
 תת־הכרה של המסתכל.
 אך החטא העיקרי הוא כלפינו. המעמד הזה אינו משפיל את
 המשתחררים בלבד. אלה ימצאו פורקן בזעם ובנקמה. הוא משפיל
 אותי. הוא משפיל את כל עם־ישראל.
 אולי יותר מכל, מבהירה תמונה זו מה קרה לנו בשנים
 האחרונות, איך גס ליבנו, איך איבדנו כעם את צלם אנושיותנו,
 איך הרחקנו להידרדר במורד התלול של הברוטליזציה,
 הקלגסיוציה.

איני מאמין שמי שנתן את הפקודה אכן האמין בכך. הוא רצה
 להתנקם ברגע האחרון במשתחררים, אולי כדי לתת פורקן
 לרגשות של זעם אינְ־אונים על כי נאלץ לשחררם, במיסגרת של
 חילופי־שבויים בלתי־פורמלי־ציונליים.
 אם כן, הוא חטא חטא גדול כלפי מדינת־ישראל.
 הוא הזריק לכל אחד מהשבויים האלה זריקה אחרונה של
 שינאת־ישראל. הוא הבטיח כי זיכרונם האחרון מן השבי הישראלי
 יהיה חווייה של השפלה ועלבון, ועל כן גם של שאיפה לנקם. שום
 אדם אינו אדיש לפגיעה בכבודו. אם היו בין המשתחררים אחרים
 שהתנדדו בין הנכונות לפיתרוך־שלום ובין השאיפה
 למילחמה־חורמה, הרי מעשה אחד זה היה עלול לתת להם את
 הרחיפה האחרונה.
 חטא שני הוא כלפי תרמיתה של ישראל בעולם. המונים ראו
 את התמונות האלה ברחבי תבל. כמות היום ראו את השבויים
 הישראליים החוזרים, והספיקו לשמוע מפיחם את רמזי השבויים
 על היחס ההומאני שבו זכו בשבי הפלסטיני. רמזים אלה רלפו

היא צולמה לפני שבועיים במחנה אלי־אנצאר.
 השבויים הפלסטיניים יושבים על הארץ. ידיהם על ראשיהם.
 המורכנים על פי פקודה.
 לידם עומדים החיילים הישראליים, ונישקם בידם, בכוות של
 מנצחים.
 זוהי תמונה ברוטאלית. היא מציגה את השבויים כתת־אדם,
 כאנק־אדם, לרגלי הסופרמאנים הישראליים. המעמד כולו
 משפיל ומבוזה, וזוהי מטרתו.
 קציני צה"ל תירצו את המעמד כדיעבד בצורך למנוע הפתעות,
 כגון מעשייה־תאכרות של שבויים עם שיחרורם מהמחנה. זהו
 תירוץ עלוב.
 לא היתה צפויה שום הפתעה מצד אנשים שהשתוקקו אל
 החופש, אחרי תקופה ארוכה של כליאה — מי בדרכו הביתה, אל
 חיך מישפחתו; מי בדרך לחו"ל, כדי להצטרף לחבריו. אם מישוהו
 מקציני צה"ל אכן האמין באפשרות של "הפתעה", הרי זה מעיד
 על הבהלה פנימית, שחרגה מזמן מגבולות ההגיון.